

Területi Statisztika

Közzététel: 2023. október 2.

A tanulmány címe:

Az ötezer főnél népesebb nagyközségek, községek és az ennél kisebb népességű városok európai uniós fejlesztési projekteinek kvantitatív összehasonlítása

Szerző:

Csomós György

<https://doi.org/10.15196/TS630505>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 63. évfolyam 5. számában megjelent, Gyomós György által írt, Az ötezer főnél népesebb nagyközségek, községek és az ennél kisebb népességű városok európai uniós fejlesztési projekteinek kvantitatív összehasonlítása c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Az ötezer főnél népesebb nagyközségek, községek és az ennél kisebb népességű városok európai uniós fejlesztési projektjeinek kvantitatív összehasonlítása *

A quantitative comparison of European Union funded development projects of villages with a population over 5,000 inhabitants with those of towns with a population of less than 5,000 inhabitants

Csomós, György

Debreceni Egyetem, Műszaki Kar
E-mail: csomos@eng.unideb.hu

Az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről jelentősen megváltoztatta a településfejlesztés és településrendezés eszközrendszerét, és újra-definiálta a különböző tervtípusokat. A törvény a településfejlesztési és a településrendezési terv összefoglaló elnevezéseként bevezette a településtervezési fogalmát.

A 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről c. jogszabály rögzíti, hogy mely településeknek kell részletes fejlesztési tervvel rendelkezniük, és melyeknek elegendő egy „egyszerűsített” tervet készíteni. A jogszabály a két településcsoport között az 5000 fős népességszámot tekinti választóvonalnak, mintegy azt sugallva, hogy az 5000 főnél népesebb települések nagyobb fejlesztési potenciállal rendelkeznek, mint az ennél kisebbek. Jelen tanulmány azonban vitatja az 5000 fős népességszám relevanciáját, és azt feltételezi, hogy a kistelepülések fejlesztési lehetőségeit sokkal inkább a jogállásuk és a földrajzi fekvésük határozzák meg. Ezért a tanulmány 27, 5000 főnél népesebb nagyközség és község, illetve 27, 5000 főnél kisebb népességű város településfejlesztési volumenét hasonlítja össze, a 2004 és 2022 között elnyert európai uniós pályázatok száma és összege alapján. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a város jogállású településeken, többek között komplexebb intézményrendszerük mi-

* Gondolatok a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet margójára.

Kulcsszavak:
településfejlesztés,
településterv,
jogállás,
város,
népességszám

att, átlagosan 1,62-szor több fejlesztés valósult meg, mintegy 2,9-szer nagyobb értékben, mint a náluk népesebb nagyközségekben és községekben. Fejlesztéseik alapján utóbbiak közül kiemelkednek a nagyvárosi agglomerációban elhelyezkedő, kedvező közlekedési kapcsolatokkal rendelkező települések, amelyek sikerességének kulcsa elsősorban a gazdasági funkciók szuburbanizációja.

In 2021, Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment redefined the types of plans used in settlement development and planning. The Act introduced the so-called “settlement plan” as a comprehensive plan type that integrated both the settlement development strategy and the settlement regulation plan. Government Decree No. 419/2021. (VII. 15.) on the content, and the orders of preparation and approval of the settlement plans, and some specific legal institutions of settlement regulation declares which settlements are required to prepare a detailed settlement plan, and which settlements are allowed to prepare a “simplified” settlement plan. The legal provision considers a population threshold of 5,000 inhabitants to classify settlements into two groups, indirectly suggesting that settlements over 5,000 inhabitants have greater potential for development than smaller ones. However, this study questions the relevance of that population threshold and assumes that a settlement’s development potential is rather impacted by its legal status and geographical position. Therefore, this study compares the development volume of 27 large villages and villages over 5,000 inhabitants with 27 towns having less than 5,000 inhabitants based on the number and total amount of EU-funded projects they implemented between 2004 and 2022. The author draws the conclusion that towns, primarily due to their complex institution systems, implemented 1.62 times

Keywords:

settlement development,
settlement plan,
legal status,
town,
population number

more development projects from about 2.9 more funding than large villages and villages with higher population. However, villages that are located in the agglomeration of a large city and have good transportation connections were also successful in acquiring EU funding, primarily due to the suburbanization of economic functions.

Beküldve: 2023. május 18.

Elfogadva: 2023. július 17.

Bevezetés

A 2021 nyarán elfogadott 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről a korábbi 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről c. jogszabályt váltotta fel.

Az új jogszabály bevezetésének alapvető indoka az volt, hogy az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről megváltoztatta¹ és „egyszerűsítette” a településfejlesztés és településrendezés eszközrendszerét, és újradefiniálta a különböző tertípusokat. A törvény bevezette a településtervez fogalmát, amely lényegében két tertípusot takar: a településfejlesztési tervet (továbbiakban fejlesztési terv) és a településrendezési tervet. A fejlesztési terv felváltja a korábbi településfejlesztési koncepciót (hosszú távra szóló stratégia) és az integrált településfejlesztési stratégiát (ITS) (középtávra szóló stratégia), valamint többé-kevésbé kombinálja a megelőző tertípusok cél- és eszközrendszerét. A törvény hatálybalépésével megszűnik továbbá a „településrendezési eszközök” definíció, amely korábban a településszerkezeti tervet és a helyi (Budapest: kerületi) építési szabályzatot foglalta magában. A törvény értelmében a településrendezési terv alatt a helyi (Budapest: kerületi) építési szabályzat értendő, míg a településszerkezeti terv, mint önálló tertípus megszűnik.

A 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a fejlesztési terv elkészítésének menetét és elfogadásának rendjét részletesen leírja, meghatározva azokat az elemeket, amelyeket a tervnek tartalmaznia kell (részletesen lásd a tanulmány 1. sz. mellékletét). Ezek a következők: 1) jövőkép, 2) stratégia, 3) cselekvési program, 4) részletes cselekvési program, 5) fejlesztési tervlap, 6) részletes fejlesztési tervlap és 7) monitoring.

¹ Az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről c. jogszabályt a 2021. évi XXXIX. törvény a településtervezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról c. jogszabály változtatta meg annak érdekében, hogy összhangba hozza a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről c. jogszabállyal.

A jogszabály ugyanakkor egy konkrét településcsoportnak jelentős engedményt tesz, amelyet a következőképpen fogalmaz meg:

„10. § (3) A Központi Statisztikai Hivatal a tervezés elkezdésekor aktuális helységnévtára szerint ötezer főnél kisebb lakónépességű települések esetében a fejlesztési terv kidolgozása során a 3. melléklet 4., 6. és 7. pontja elhagyható.”

Az 5000 főnél kisebb népességű települések tehát egy kvázi egyszerűsített fejlesztési tervet készíthetnek, amelynek nem kell a részletes cselekvési programot és fejlesztési tervlapot, valamint a monitoring feladatok meghatározását tartalmaznia, míg az ennél népesebb településeknek a fejlesztési terv tartalma nem opcionális: minden pontot ki kell dolgozniuk.

A jogalkotó szándéka valószínűleg az volt, hogy a kisebb fejlesztési potenciállal rendelkező (pontosabban olyannak vélt) települések ne készítsenek kötelező jelleggel az ITS-hez hasonló részletes középtávú fejlesztési stratégiát, csak annak egyes részeit emeljék a fejlesztési tervükbe, míg a népesebb és így komplexebb fejlesztési program megvalósítására képes települések a stratégia minden elemét dolgozzák ki. Az egyszerűsítés lehetősége abból a szempontból is racionálisnak tűnik, hogy sok, a fejlesztési források megszerzését eleve kihívásnak (reménytelennek) ítéelő kistépülés korábban sem készített ITS-t, és lényegében minden fejlesztési szándékát a településfejlesztési koncepcióban tüntette fel (amennyiben készített egyáltalán koncepciót).

Bár elsőre talán marginálisnak tűnik az, hogy a jogszabály a fejlesztési terv kidolgozottságának mélységét népességszámhoz, pontosabban egy 5000 fős küszöbhez köti (amit az is jelez, hogy maga a jogszabály is csak egyetlen alkalommal hivatkozik rá), valójában egy sokkal összetettebb kérdésről van szó. A jelen tanulmány abból a hipotézisből indul ki, hogy egy kistépülés (a tanulmányban praktikus okok miatt 11 ezer főnél kisebb népességű település) fejlesztési potenciálja nem alapvetően a népességszámmal áll összefüggésben, hanem sokkal inkább a jogállással és részben a földrajzi fekvéssel, illetve a közlekedési kapcsolatok minőségével. Egy város ugyanis, összehasonlítva a hasonló méretkategóriájú nagyközségekkel és községekkel, komplexebb intézményrendszerrel rendelkezik², amelyen keresztül nemcsak saját lakosságát látja el városi szolgáltatásokkal, hanem a környező községek lakosságát is. A komplex intézményrendszer megléte pedig több fejlesztési forrás becsatornázására ad lehetőséget. A földrajzi fekvés jelentősége abban nyilvánul meg, hogy jellemzően a dinamikus fejlődő nagyvárosok agglomerációjában elhelyezkedő, jó közlekedési kapcsolatokkal rendelkező kistépülések (függetlenül jogállásuktól) a leginkább kitettek a szuburbanizációnak (Bajmócy 2014, Vasárus 2022). Egyes szuburbán települések nemcsak lakosságot vonzanak a nagyvárosokból, hanem gazdasági funk-

² A városi cím és az intézményrendszer fejlettsége közötti szoros összefüggést némiképp árnyalja Szepesi (2008a) munkája, amelyben a szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy a parlamenti választásokat megelőző évben hirtelen megugrik a várossá nyilvánítások száma, hiszen a hatalmon lévő kormányok ekképpen is megkísérlik gyarapítani politikai tőkéjüket. A „tömeges” várossá nyilvánítások során olyan települések is várossá váltak, amelyek normál esetben nem feltétlenül teljesítették volna az elvárt kritériumokat.

ciókat is, a gazdasági szervezetek letelepedése pedig pozitívan hat a fejlesztési források megjelenésére a településen.

A hipotézis igazolása (vagy cáfolása) érdekében az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek, illetve az ennél kisebb népességű városok európai uniós forrásból megvalósult fejlesztéseinek volumenét hasonlítottam össze a 2004 és 2022 közötti időszakban. Egy-egy településen természetesen több fejlesztés valósul(hat) meg a részben vagy egészében az Európai Unió (EU) által finanszírozott fejlesztési projektekben (például tisztán kormányzati forrásokból vagy önerőből végrehajtott fejlesztések), azonban az európai uniós fejlesztési projektek főbb adatai – szemben a más forrásokból megvalósuló fejlesztésekkel – jól dokumentáltak és nyilvánosan elérhetők [1]. Továbbá, mivel az elmúlt másfél évtizedben a településfejlesztés finanszírozása döntően európai uniós forrásokból történt (például a strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból) (lásd például KPMG 2017), ezért az adatállomány megfelelőnek tekinthető a hipotézis validálásához.

A tanulmány felépítése a következő: Az első fejezet azt mutatja be, hogy a város, illetve a nagyközség és község jogállású települések között, pusztán a jogállásukból adódóan milyen elvi különbségek léteznek. Ez a fejezet ismerteti az elemzésben szereplő települések főbb adatait is. A következő fejezet az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek, illetve az ennél kisebb népességű városok fejlesztési projektjeinek településszintű és összesített adatait tartalmazza. Mivel 2022-ben 5000 főnél mindössze 27 nagyközségnek és községnek volt több lakosa, ezért az elemzésben a 27 legnépesebb, 5000 fő alatti várossal hasonlítom össze. Végül az eredmények ismertetése és konklúzió következik.

A különböző jogállású települések közötti elvi különbségek

A várossá válás mindig is fontos kérdéskör volt a településföldrajzzal foglalkozó kutatók számára (Beluszky–Győri 2006, Szepesi 2008b, Szigeti 1997), de a döntéshozók is érdeklődést mutattak iránta. A rendszerváltozáskor, 1990-ben, 166 városi jogállású település volt Magyarországon (Beluszky–Győri 2006), 2022-ben pedig 348, vagyis a városok száma három évtized alatt a kétszeresére nőtt. Mint Szepesi (2008b) írja, az *1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról* túlságosan nagy szabadságot adott a várossá nyilvánítások terén, ezért a következő években a szakmai és politikai közbeszéd a szigorítás és a viszonylag laza feltételek megtartása mentén haladt. Az önkormányzati törvény mindössze arról rendelkezett, hogy az a község (2012-ig csak nagyközség) válhat várossá, amelyet fejlettsége és térségi szerepe arra alkalmassá tesz. A szigorítás hívei ennél sokkal több követelményt állítottak volna a városi címre pályázó települések elé, míg a lazítás hívei lényegében minden település számára megadták volna a várossá válás lehetőségét. Ezt a kettősséget végül az *1999. évi XLII. törvény a területszervezési eljárásról* zárta le, amely pontosan leírta milyen feltételekkel válhat egy nagyközség várossá. A törvény egyértelműen szigorítást jelentett az

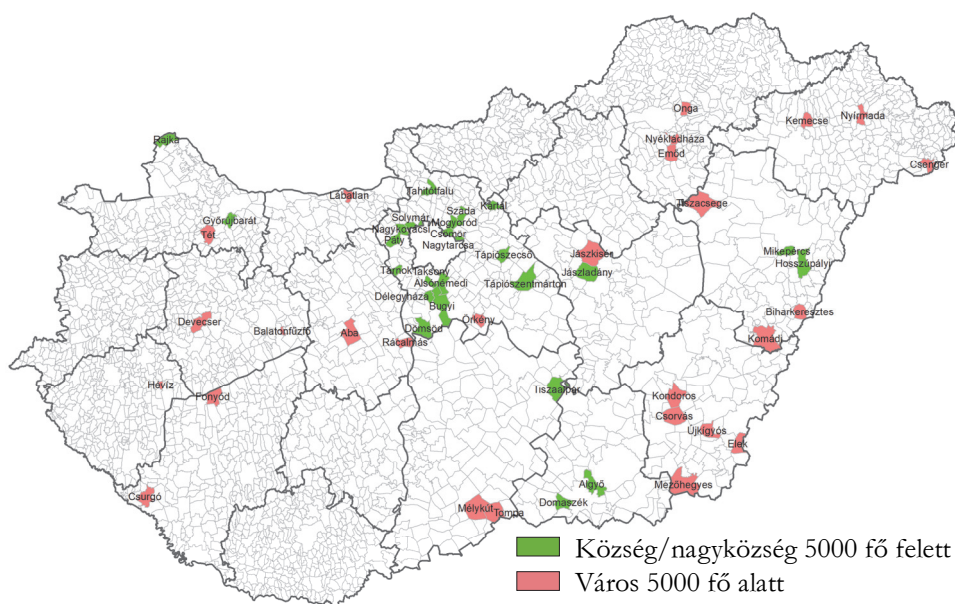
önkormányzati törvényhez képest (Szepesi 2008b), hiszen számos feltételt támasztott a városi címre pályázó nagyközségekkel szemben.

Jelenleg a 321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet a területszervezési eljárásról c. jogszabály tartalmazza a várossá válás feltételrendszerét, amelynek releváns pontjai a tanulmány 2. sz. mellékletében találhatók. A feltételek közül ki kell emelni, hogy a városi címre pályázó községeknek részletesen be kell mutatniuk a település „térégi szerepét”, továbbá a község intézményeit, főként a térséget is ellátók jellemzőit, elsősorban az oktatás, a kultúra, a tudomány, a kutatás, az innováció, az egészségügyi és szociális ellátás, valamint az igazgatási és rendészeti szervek területén.³

1. ábra

A vizsgálatba bevont városok, illetve nagyközségek és községek földrajzi elhelyezkedése

The geographical location of the towns, large villages and villages included in the study

³ A 321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet a területszervezési eljárásról a városi címre pályázó községek számára konkrét mutatók teljesítését is előírja, amelyeket a jogszabály 1. melléklete sorol fel. Az ezekből a mutatókból számított várossá nyilvántartási komplex mutatószámoknak el kell érnie a tárgyévre vonatkozó városi átlagot.

1. táblázat

Az 5000 főnél népesebb 27 nagyközség és község főbb adatai, 2022
The 27 large villages and villages with more than 5,000 inhabitants, 2022

Sorrend	Helység		Vármegye	Terület, hektár	Lakó- népesség, fő
	megnevezése	jogállása			
1.	Solymár	nagyközség	Pest	1 786	10 951
2.	Tárnok	nagyközség	Pest	2 361	10 488
3.	Csömör	nagyközség	Pest	2 271	10 365
4.	Erdőkertes	község	Pest	575	9 081
5.	Nagykovácsi	nagyközség	Pest	2 767	8 733
6.	Győrújbarát	község	Győr-Moson-Sopron	3 360	8 516
7.	Üröm	község	Pest	666	8 365
8.	Páty	község	Pest	3 930	8 277
9.	Mogyoród	nagyközség	Pest	3 449	7 746
10.	Taksony	nagyközség	Pest	2 085	6 709
11.	Szada	nagyközség	Pest	1 671	6 421
12.	Nagytarcsa	község	Pest	1 214	6 293
13.	Tápiószecső	nagyközség	Pest	3 838	6 209
14.	Délegyháza	község	Pest	2 560	6 093
15.	Tahitótfa	község	Pest	3 917	6 085
16.	Dömsöd	nagyközség	Pest	7 242	5 906
17.	Kartal	nagyközség	Pest	2 913	5 839
18.	Alsónémedi	nagyközség	Pest	4 907	5 597
19.	Tápiószentmárton	nagyközség	Pest	10 291	5 537
20.	Rajka	község	Győr-Moson-Sopron	5 260	5 534
21.	Hosszúpályi	nagyközség	Hajdú-Bihar	7 918	5 450
22.	Algyő	nagyközség	Csongrád-Csanád	7 577	5 336
23.	Mikepércs	község	Hajdú-Bihar	3 693	5 325
24.	Jászlád	nagyközség	Jász-Nagykun-Szolnok	9 273	5 310
25.	Bugyi	nagyközség	Pest	11 537	5 183
26.	Domaszék	község	Csongrád-Csanád	5 215	5 058
27.	Tiszaalpár	nagyközség	Bács-Kiskun	9 113	5 019

Forrás: [2].

Az 1. ábra és az 1. táblázat azt mutatja, hogy az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek döntő többsége (pontosabban a 27 településből 19) Pest vármegyében található, köztük a 3 legnépesebb is, a 10 ezernél több lakossal rendelkező Solymár, Tárnok és Csömör. Solymár egyike Magyarország azon kevés településének, ahol a kedvezőtlen hazai demográfiai trendek ellenére is folyamatos a népesség számának növekedése: míg 1990-ben 6044, 2011-ben 9672, addig 2022-ben már csaknem 11 ezer lakosa volt. Solymár tökéletes példa a szuburbanizáció működésére (Dövényi–Kovács 1999). A település mintegy 15 kilométerre fekszik északnyugati

irányban Budapesttól, és az elmúlt 30 évben a fővárosból kiköltözők kedvelt célpontjává vált (KSH 2014b). Megfigyelhető, hogy a lakosság szuburbanizációját – hasonlóan például az Egyesült Államokban az 1970-es években tapasztalt trendekhez (Knox–McCarthy 2012, Tímár 1999) – sokszor a gazdasági funkciók és a munkahelyek szuburbanizációja követi. A népességszámot felduzzasztó, nagyvárosi környezetből érkező új beköltözők igényeinek kielégítése érdekében Solymár is egyre több városi funkció kiépítésére kényszerül, amelyek összességében hozzájárulhatnak a városi cím megszerzéséhez (amennyiben a településnek az szándékában áll), különösen, hogy azt a jogszabály is támogatja (2. sz. melléklet): 14/A. § (2) *A kezdeményezések értékelése során az átlagos városi fejlettségi szintet elérőnek kell tekinteni különösen azt a községet, a) amely lakosságszáma a KSH által a kezdeményezés elbírálásának évében nyilvántartott legfrissebb hivatalos adat szerint meghaladja a 10 000 főt és az azt megelőző öt évben folyamatosan növekedett.*

A dinamikusan növekvő népességszám több Pest vármegyei nagyközségre és községre is jellemző, amelyek Solymárhoz hasonlóan, elsősorban az újonnan érkező lakosság igényeire válaszolva fejlesztik a települési szolgáltatások körét, építenek bölcsődéket és óvodákat, hoznak létre új parkokat és játszótereket, esetleg bővítik a könyvtárat és más kulturális létesítményeket. Mindezekről függetlenül a térségi szerep hiánya, amely Budapest, vagy más nagyközségek esetében egy gyorsan fejlődő nagyváros (például Debrecen, Győr, Szeged) földrajzi közelségéből fakad, ellenérv lehet a várossá minősítés során.

Ezzel szemben az 5000 főnél kisebb népességű városok (2. táblázat és 1. ábra) várossá nyilvánítását többek között az tette indokolttá, hogy városhiányos környezetben (lásd például Tóth–Miletics 1996, Kiss 1998, Rechnitzer–Smahó 2011) látták el magasabb szintű szolgáltatásokkal a környező településeket. Ezt az is szemlélteti, hogy a 27 vizsgált város közül mindössze egy található a szuburbanizációnak leginkább kitett Pest vármegyében (lásd például Bajmócy–Györki 2012): Örkény, amely 60 kilométerre fekszik Budapesttől, és nem is része a Budapesti agglomerációnak.

A következő fejezetben tehát az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek, illetve az 5000 főnél kisebb népességű városok fejlesztési volumenét hasonlítjuk össze a 2004 és 2022 közötti négy programozási időszakban, amelyek a következők: Nemzeti Fejlesztési Terv (2004–2006), EU 2007–2013, Széchenyi 2020 (2014–2020) és Széchenyi Terv Plusz (2021–2027). Mivel a legutóbbi programozási időszak éppen csak elkezdődött, így az elnyert pályázatok száma alacsony, összehasonlítva a megelőző két ciklussal.

2. táblázat

Az 5000 főnél kisebb népességű 27 város, 2022
The 27 towns with a population of less than 5,000, 2022

Sorrend	Helység		Vármegye	Terület, hektár	Lakó- népesség, fő
	megnevezése	jogállása			
1.	Örkény	város	Pest	3 644	4 998
2.	Nyékládháza	város	Borsod-Abaúj-Zemplén	2 467	4 970
3.	Fonyód	város	Somogy	5 355	4 959
4.	Komádi	város	Hajdú-Bihar	14 465	4 931
5.	Onga	város	Borsod-Abaúj-Zemplén	3 149	4 916
6.	Rácalmás	város	Fejér	4 064	4 878
7.	Lábatlan	város	Komárom-Esztergom	2 637	4 865
8.	Újkígyós	város	Békés	5 492	4 857
9.	Jászkisér	város	Jász-Nagykun-Szolnok	13 011	4 772
10.	Kemecse	város	Szabolcs-Szatmár-Bereg	3 894	4 716
11.	Nyírmada	város	Szabolcs-Szatmár-Bereg	3 880	4 715
12.	Csenger	város	Szabolcs-Szatmár-Bereg	3 616	4 711
13.	Emőd	város	Borsod-Abaúj-Zemplén	4 937	4 702
14.	Mélykút	város	Bács-Kiskun	12 347	4 686
15.	Balatonfűzfő	város	Veszprém	925	4 665
16.	Mezőhegyes	város	Békés	15 544	4 610
17.	Kondoros	város	Békés	8 184	4 531
18.	Hévíz	város	Zala	830	4 505
19.	Tiszacsege	város	Hajdú-Bihar	13 640	4 495
20.	Csorvás	város	Békés	9 018	4 490
21.	Csurgó	város	Somogy	5 942	4 485
22.	Aba	város	Fejér	8 805	4 434
23.	Biharkeresztes	város	Hajdú-Bihar	4 926	4 406
24.	Elek	város	Békés	5 491	4 373
25.	Tét	város	Győr-Moson-Sopron	5 636	4 354
26.	Tompa	város	Bács-Kiskun	8 157	4 290
27.	Devecser	város	Veszprém	6 411	4 198

Forrás: [2].

A településfejlesztés volumene a vizsgált települések esetében

Az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek fejlesztései

Az elemzésben szereplő 27 nagyközségben és községben a 2004 és 2022 közötti négy programozási időszakban 1318 európai uniós projekt valósult meg, amelyek 23,60%-a az önkormányzatokhoz kötődött (tehát a pályázó a település önkormányzata volt). A projektek támogatása összesen 116,65 milliárd forint volt, amelyből az önkormányzatok projektjeire 40,38 milliárd forintot fordítottak. Az egy településre

jutó projektek száma 48,81, míg az egy településre jutó támogatások összege 4,32 milliárd forint volt. Természetesen sok település az átlagnál sokkal több projektet valósított meg, vagy sokkal több támogatáshoz is jutott. A 3. táblázat szerint a legtöbb fejlesztési projektet Algyőn, Nagytarcsán, Győrújbaráton és Domaszéken valósították meg, a projektek támogatásának összege alapján pedig Algyő és Nagytarcsa emelkedik ki.

3. táblázat

Az 5000 főnél népesebb 27 nagyközségben és községben megvalósult európai uniós projektek összesített adatai, 2004–2022

Aggregated data of European Union projects implemented in 27 large villages and villages with a population of more than 5,000, 2004–2022

Sorrend	Helység megnevezése	Projektek száma		Önkormányzati projektek aránya az összeshez képest, %	Projektek támogatása, millió forint		Önkormányzati projektek támogatása az összeshez képest, %
		összesen	ebből önkormányzati		összesen	ebből önkormányzati	
1.	Solymár	58	14	24,14	4 341,80	1 272,17	29,30
2.	Tárnok	23	8	34,78	2 333,37	1 237,98	53,06
3.	Csömör	44	9	20,45	3 488,45	1 573,77	45,11
4.	Erdőkertes	31	13	41,94	1 866,71	1 441,71	77,23
5.	Nagykovácsi	33	19	57,58	4 051,15	3 561,36	87,91
6.	Győrújbarát	125	10	8,00	3 051,31	983,42	32,23
7.	Üröm	36	11	30,56	2 000,33	1 169,47	58,46
8.	Páty	32	5	15,63	1 609,26	245,12	15,23
9.	Mogyoród	30	4	13,33	8 714,37	481,37	5,52
10.	Taksony	39	16	41,03	9 908,67	2 326,26	23,48
11.	Szada	52	13	25,00	3 103,60	1 668,15	53,75
12.	Nagytarcsa	135	8	5,93	10 104,33	1 335,12	13,21
13.	Tápiószecső	30	8	26,67	1 772,87	925,83	52,22
14.	Délegyháza	13	5	38,46	2 172,03	1 298,65	59,79
15.	Tahitótfa	3	1	33,33	537,93	45,82	8,52
16.	Dömsöd	31	12	38,71	2 026,02	1 517,62	74,91
17.	Kartal	35	8	22,86	1 984,07	1 246,27	62,81
18.	Alsónémedi	60	14	23,33	6 748,38	956,51	14,17
19.	Tápiószentmárton	19	6	31,58	2 028,33	464,15	22,88
20.	Rajka	18	8	44,44	1 145,21	816,39	71,29
21.	Hosszúpályi	57	16	28,07	5 337,45	1 316,58	24,67
22.	Algyő	140	25	17,86	12 170,76	2 624,00	21,56
23.	Mikepércs	69	18	26,09	5 606,16	2 984,68	53,24
24.	Jászládány	70	22	31,43	7 555,21	5 697,69	75,41
25.	Bugyi	47	21	44,68	9 348,57	2 267,09	24,25
26.	Domaszék	77	16	20,78	3 221,75	904,27	28,07
27.	Tiszaalpár	11	1	9,09	417,14	14,95	3,58
Összesen		1 318	311	23,60 ^{a)}	116 645,22	40 376,40	34,61 ^{a)}

a) Átlagosan.

Forrás: [1].

A felsorolt településekben az közös, hogy mindannyian egy-egy hazai viszonylatban fejlett nagyváros vonzáskörzetében fekszenek. Győrújbarát a Győri agglomeráció egyik települése (KSH 2014a), Győrtől 15 kilométerre. Algyő és Domaszék Szeged vonzáskörzetében, a Szegedi nagyvárosi településeggyüttesben helyezkedik el, mindketten 12 kilométerre Szegedtől. Nagytarcsa a Budapesti agglomeráció települése, Budapesttől mintegy 20 kilométerre. 2004 és 2022 között szintén sok európai uniós projekt valósult meg Mikepércsen, amely a Debreceni nagyvárosi településeggyüttesben, Debrecentől 11 kilométerre található. Ezek a nagyközségek és községek nemcsak a lakosság szuburbanizációjának, de változó mértékben a munkahelyek és számos gazdasági funkció szuburbanizációjának is tanúi voltak. Ezt az is világosan tükrözi, hogy az önkormányzatok részesedése a projektek számából és támogatásából viszonylag alacsony, például Nagytarcsán és Győrújbaráton az önkormányzati projektek száma az összes 10%-át sem éri el.

Felmerülhet a kérdés, hogy a Budapesttől 30 kilométerre fekvő Tahitótfalu, amely szintén a Budapesti agglomeráció része, miért szerepelt kevésbé sikeresen a pályázati támogatások megszerzése terén. Nagytarcsa és Tahitótfalu elhelyezkedésének összehasonlítása azt mutatja, hogy előbbi közvetlenül az M0-as autópálya mellett fekszik, de a területét érintő M31-es autópálya révén az M3-as autópályával is összeköttetésben áll. Nagytarcsa így ideális helyszín ipari és logisztikai létesítmények elhelyezésére. Ezzel szemben Tahitótfalut Budapesttel a települések során átvezető 11-es főút köti össze, vagyis helyzete befektetésvonzás szempontjából kevésbé tekinthető ideálisnak.

Az 5000 főnél kisebb népességű városok fejlesztései

Az 5000 főnél kisebb népességű 27 város a négy programozási időszakot érintő 2004 és 2022 között 2141 európai uniós támogatású projektet valósított meg, amelyek 25,92%-át közvetlenül az önkormányzatok nyerték el (4. táblázat). A projektek összes támogatása 333,04 milliárd forintot ért el, amelyből az önkormányzati projektek támogatása 86,35 milliárd forint volt. A támogatott projektek száma Hévíz, Csurgó, Fonyód és Csenger városokban volt a legnagyobb, amelyek egyenként több mint 100 pályázatot nyertek el a vizsgált időszakban. Megállapítható, hogy egy-egy nagyközség és község (például Nagytarcsa, Algyő és Győrújbarát) szintén hasonló volumenű pályázatot nyert el, azonban ezek a települések egyedinek tekinthetők, hiszen sikerességük döntően kedvező földrajzi fekvésükkel (egy dinamikusan fejlődő nagyváros agglomerációjában) és optimális közlekedési kapcsolataikkal magyarázható.

4. táblázat

**Az 5000 főnél kisebb népességű 27 városban megvalósult
európai uniós projektek összesített adatai, 2004–2022**
Aggregated data of European Union projects implemented
in 27 towns with a population of less than 5,000, 2004–2022

Sorrend	Helység megnevezése	Projektek száma		Önkor- mányzati projektek aránya az összes- hez képest, %	Projektek támogatása, millió forint		Önkor- mányzati projektek támogatása az összes- hez képest, %
		összesen	ebből önkor- mányzati		összesen	ebből önkor- mányzati	
1.	Örkény	43	10	23,26	2 396,56	1 866,74	77,89
2.	Nyékkládháza	40	18	45,00	2 344,05	1 688,54	72,04
3.	Fonyód	131	17	12,98	109 048,13	2 951,23	2,71
4.	Komádi	63	28	44,44	4 864,38	3 278,67	67,40
5.	Onga	41	25	60,98	4 577,62	3 750,57	81,93
6.	Rácalmás	58	21	36,21	4 526,09	3 050,88	67,41
7.	Lábatlan	72	16	22,22	2 613,31	1 155,11	44,20
8.	Újkígyós	98	19	19,39	4 528,34	1 633,47	36,07
9.	Jászkisér	79	16	20,25	5 542,50	3 149,55	56,83
10.	Kemecse	63	16	25,40	6 912,59	4 362,23	63,11
11.	Nyírmada	98	36	36,73	5 473,89	2 687,48	49,10
12.	Csenger	128	36	28,13	13 630,51	8 912,63	65,39
13.	Emőd	39	11	28,21	2 455,45	1 130,20	46,03
14.	Mélykút	81	27	33,33	7 834,07	6 472,40	82,62
15.	Balatonfűzfő	98	6	6,12	3 868,89	1 138,17	29,42
16.	Mezőhegyes	88	30	34,09	7 223,51	2 966,87	41,07
17.	Kondoros	97	35	36,08	11 344,01	7 819,67	68,93
18.	Hévíz	165	22	13,33	21 759,44	4 544,16	20,88
19.	Tiszacsege	51	11	21,57	4 753,56	1 568,16	32,99
20.	Csorvás	53	20	37,74	4 642,40	1 055,41	22,73
21.	Csurgó	132	23	17,42	10 859,04	4 841,31	44,58
22.	Aba	54	22	40,74	3 755,24	2 005,38	53,40
23.	Biharkeresztes	94	25	26,60	56 067,49	2 717,43	4,85
24.	Elek	43	16	37,21	4 009,90	2 878,59	71,79
25.	Tét	66	18	27,27	7 196,97	3 151,38	43,79
26.	Tompa	87	15	17,24	4 663,12	2 847,21	61,06
27.	Devecser	79	16	20,25	16 145,45	2 727,33	16,89
Összesen		2 141	555	25,92 ^{a)}	333 036,52	86 350,76	25,93 ^{a)}

a) Átlagosan.

Forrás: [1].

A megvalósított projektek számát tekintve Hévíz emelkedik ki, míg a támogatások volumene alapján Fonyód. Mindkét település frekventált turisztikai desztináció, így a fejlesztések döntő többsége is a turizmus iparágban valósult meg. A Fonyódot

érintő fejlesztési projektek összes támogatása azonban minden más településhez képest kiemelkedő, lényegében megegyezik a 27 nagyközség és község összes támogatásával (109,05 vs. 116,65 milliárd forint). Meg kell azonban jegyezni, hogy a fonyódi projektfinanszírozások kiugróan magas összegét lényegében két, Fonyódot valójában csak részben érintő infrastruktúra-fejlesztési projekt mozgatja, amelyek kedvezményezettje a NIF Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. A projektek a következők: 1) Kaposvár–Fonyód vasútvonal állapotjavítása (13,06 milliárd forint) és 2) Székesfehérvár–Keszthely vasútvonal rekonstrukciója I. ütem 2. szakasz, Szántód–Köröshegy–Balatonszentgyörgy vonalszakasz rekonstrukciója (74,41 milliárd forint). Ha nem is ilyen léptékben, de a nagyközségek és községek esetében is találkozhatunk az ismertetett jelenséggel. Például Mogyoród nagyközség legnagyobb léptékű projektje a támogatás összege alapján szintén egy infrastruktúra-fejlesztési projekt, amelynek a kedvezményezettje ugyancsak a NIF Zrt. Az 5,88 milliárd forint támogatású „Mogyoród és Fót megközelítését szolgáló új M3 autópálya csomópont, valamint a csomópont és a 2101. j. út közötti szakasz megvalósítása” c. projekt a Mogyoródon megvalósult 30 európai uniós támogatású projekt összes támogatásának kétharmadát jelenti.

A nagy támogatási igényű, jellemzően a NIF Zrt. és a Magyar Közút Nonprofit Zrt. által megvalósított projektek szintén azt jelzik, hogy egy adott település valamilyen szempontból fontos pozícióval rendelkezik a településhálózatban, ezért a közlekedési kapcsolatainak fejlesztése indokolt.

Az 5000 főnél kisebb népességű városok közül a legkevesebb projekt (39) a 2001-ben várossá vált Emődön valósult meg, igaz ennél az 5000 főnél népesebb nagyközségek és községek több mint fele kevesebb pályázatot nyert el (köztük például az Emődnél 2,2-szer népesebb Tárnok is).

A nagyközségek és községek, illetve a városok fejlesztési volumenének összehasonlítása

A tanulmány kiinduló hipotézise az volt, hogy egy kistépülés fejlesztési potenciálját nem elsősorban a népességszáma befolyásolja, hanem sokkal inkább a jogállása és a földrajzi fekvése (közelsége egy nagyvároshoz és közlekedési kapcsolatainak minősége). A hipotézis felállításának előzménye pedig a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről c. jogszabály bevezetése volt, amely az 5000 főnél népesebb településektől részletes fejlesztési terv elkészítését követeli meg, míg az ennél kisebb népességű településeknek megengedi, hogy „egyszerűbb” fejlesztési tervet készítsenek. A jogszabály azt sugallja, hogy a népesebb települések nagyobb fejlesztési potenciállal rendelkeznek (ezért kell részletes cselekvési programot készíteniük), a több fejlesztés miatt pedig a település területét is több beavatkozás érintheti (amiért pedig részletes fejlesztési tervlapot kell készíteniük).

A jelen tanulmány viszont azt állítja, hogy a népességszám – legalábbis kistelepülések esetében – önmagában kevésbé befolyásolja a fejlesztési potenciált, és azt sokkal inkább a település jogállása (nagyközség/község vs. város), illetve a földrajzi fekvése határozza meg. Az elemzés elsősorban a jogállás szempontjából értékelte a hipotézist, ám érintőlegesen a földrajzi fekvés hatására is kitért. Amint az 5. táblázat mutatja, az 5000 főnél kisebb népességű városok átlagosan 1,62-szor több európai uniós pályázatot nyertek el és projektet valósítottak meg, mint az ennél népesebb nagyközségek és községek. Az összes projektfinanszírozásban még nagyobb a különbség (2,86-szorosa a városok javára), igaz az infrastruktúra-fejlesztési projektek némileg torzítják az eredményt. Ezért a támogatásokat érdemes az önkormányzatok által megvalósított projekteken keresztül is szemléltetni: az 5000 főnél kisebb népességű városok önkormányzatai 1,78-szor több projektet valósítottak meg és kétszer annyi támogatást kaptak, mint a náluk népesebb nagyközségek és községek önkormányzatai. Lakosságarányosan az eredmények azt mutatják, hogy ezer főre vetítve az 5000 főnél kisebb népességű 27 város 460,57 projektet és 119,39 önkormányzati projektet valósított meg, szemben az 5000 főnél népesebb 27 nagyközséggel és községgel, amelyek megfelelő arányai: 191,91 projekt/ezer fő és 45,28 önkormányzati projekt/ezer fő.

A különbséget még inkább kiemeli, hogy a vizsgált 5000 főnél nem népesebb városok közel fele csak 2004 után lett város, tehát a 2004 és 2022 közötti négy programozási időszak egy részében még maga is nagyközség vagy község volt.

5. táblázat

Az 5000 főnél népesebb 27 nagyközségben és községben, illetve az ennél kisebb népességű 27 városban megvalósult európai uniós projektek összesített adatai és arányai, 2004–2022

Aggregated data and their proportion of the European Union projects implemented in 27 large villages and villages with a population of more than 5,000 people, and in 27 towns with a population of less than 5,000 people, 2004–2022

Megnevezés	Projektek száma		Projektek támogatása, millió forint	
	összesen	ebből önkormányzati	összesen	ebből önkormányzati
Nagyközség, község	1 318	311	116 645,22	40 376,40
Város	2 141	555	333 036,52	86 350,76
Arány: város/nagyközség, község	1,62	1,78	2,86	2,14

A városok, illetve a nagyközségek és községek között az egyik leglényegesebb (elméleti) különbség, hogy előbbiek komplexebb intézményrendszerrel rendelkeznek, amelyek a környező településeket is ellátják városi szolgáltatásokkal. Újra csak Solymárt hozva példaként, ahol 2004 és 2022 között összesen 4 európai uniós tá-

mogatású intézményfejlesztési projekt valósult meg a közoktatás, az egészségügyi alapellátás, a kultúra és a közigazgatás területén (a polgármesteri hivatal energetikai korszerűsítése ebből a szempontból nem releváns fejlesztés), míg a közel 2,5-szer kisebb népességű, 2009 óta városi címmel rendelkező Csorváson pontosan háromszor annyi. Nagytarcsán a 135 projektből 125-öt gazdasági szervezetek valósítottak meg, míg az önkormányzat csak 9-et, amelyekből 7 infrastruktúra-fejlesztés és energetikai korszerűsítés volt. Az intézmények szolgáltatásainak bővítését mindössze 2 projekt (az összes 1,48%-a) szolgálta.

Jelzésértékké, hogy Magyarország legkisebb városában, az 1001 lakossal rendelkező Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Pálháza [2] a vizsgált időszakban 61 fejlesztési projekt valósult meg (több, mint a 11-szer népesebb Solymáron), amelyből 20 projektnek az önkormányzat volt a gazdája (74%-kal többnek, mint az 5000 főnél népesebb 27 nagyközség és község önkormányzati projektjeinek átlaga).

A viszonylag nagyobb népességszám önmagában azt sem garantálja, hogy egy település több munkahely vagy több gazdasági szervezet célterületévé válik. Például a legtöbb fejlesztést megvalósító nagyközségek és községek (Algyő, Nagytarcsa, Győrújbarát, Domaszék, Mikepércs) egy-egy nagyváros (Budapest, Debrecen, Győr és Szeged) agglomerációjában/településeggyüttesében helyezkednek el, és erősen kitéttek a szuburbanizáció valamely formájának. A földrajzi fekvésükből származó előnyük, hogy a nagyvárostól nemcsak lakosságot képesek vonzani, hanem munkahelyeket és gazdasági funkciókat is, hátrányuk pedig az, hogy éppen a nagyvárosok jelenléte hátráltatja a városi szolgáltatásaik teljes körű kiépülését. A nagyvárosoktól (például Budapest és Debrecen) messzebb fekvő vagy velük kedvezőtlenebb közlekedési kapcsolattal rendelkező nagyközségek és községek (például Solymár, Tárnok, Tahitótfalu és Hosszúpályi) fejlesztési potenciálja pedig nemcsak a hasonló méretű, ám ideális földrajzi fekvésű társaikétól marad el, de a kisebb népességű városokétól is.

Konklúzió

A tanulmány egy viszonylag egyszerű kérdésre kereste a választ: Lehet-e népességszámhoz kötni a településfejlesztési tervek kidolgozásának mélységét? A kérdés pedig azért merült fel, mert a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről c. újonnan bevezetett jogszabály azzal húzott választóvonalat az 5000 főnél népesebb, illetve az ennél kisebb népességű települések közé, hogy az előbbi csoportba tartozó településeknek kötelező jelleggel részletes fejlesztési terv készítését írta elő, míg az utóbbi csoportba tartozó településeknek ez opcionális. Bár ez semmilyen releváns dokumentumból (jogszabályokból, háttéranyagokból, a Településtervezési Szabályzatból [Miniszterelnökség 2022]) nem derül ki, a jogalkotót valószínűleg az ösztönözte a népességszűz felállítására, hogy lehetőséget teremtsen a

kistelepüléseknek a fejlesztési potenciáljukkal szinkronban álló fejlesztési terv kidolgozásához. Továbbá az 5000 főnél kisebb települések számára a Miniszterelnökség a Lechner Tudásközponton keresztül pénzügyi forrást is biztosít a településtervük elkészítésének támogatásához.

A tanulmány viszont abból a hipotézisből indult ki, hogy kistelepülések esetében a fejlesztési potenciált nem elsősorban a népességszám határozza meg, hanem a jogállás és a földrajzi fekvés. Az eredmények pedig azt igazolják, hogy az 5000 főnél kisebb népességű városok (legalábbis az elemzett 27 város) általánosságban lényegesen több fejlesztést valósítanak meg, mint az ennél népesebb nagyközségek és községek. Kivételt képeznek azok a szuburbán nagyközségek és községek (adott esetben akár kisvárosok), amelyek egy-egy nagyváros agglomerációjában helyezkednek el, valamint földrajzi közelségük és ideális közlekedési kapcsolataik miatt nemcsak lakosságot képesek a nagyvárosoktól vonzani, de munkahelyeket és gazdasági funkciókat is. Továbbá hiába válik egy szuburbán nagyközség vagy község akár 10 ezer lakos otthonává, ha szerepe mindössze a lakófunkció és néhány alapszolgáltatás biztosítására korlátozódik, ám sem gazdasági funkciókat nem tud megszerezni, sem valódi városi szolgáltatásokat nem tud kiépíteni.

Összességében így kijelenthető, hogy a népességszám nem feltétlenül függ össze egy kistelepülés fejlesztési potenciáljával, hiszen azt más tényezők is befolyásolják.

A jogalkotónak ugyanakkor az a szándéka, hogy a településfejlesztési terv kidolgozottságának mélysége differenciált legyen az egyes települések esetében, mindenképpen előremutató, hiszen sok kistelepülésre egy integrált településfejlesztési stratégia jellegű fejlesztési terv elkészítése aránytalanul nagy terhet róna.⁴ A népességszámmal ellentétben a differenciálás alternatív, ám még mindig viszonylag egyszerűen előállítható mutatók alapján is történhetne, például a településen a megelőző fejlesztési időszakban vagy az elmúlt 5–7 évben megvalósult fejlesztési projektek volumene valamilyen bázishoz viszonyítva. Városi jogállású településeknek viszont mindenképpen szükséges lenne részletes fejlesztési tervet készíteniük, amely egyébként a jogállással járó kötelezettségként is felfogható.

Végül meg kell említeni a tanulmány korlátait is. Az elemzésben az 5000 főnél népesebb 27 nagyközséggel és községgel szintén 27, 5000 főnél kisebb népességű várost hasonlítottam össze, ám [2] szerint 2022-ben összesen 103 városnak volt

⁴ Bár nem kapcsolódik szorosan a vizsgált témához, érdemes megjegyezni, hogy városok esetében a részletes cselekvési programnak tartalmaznia kell az antiszegregációs programot (amennyiben annak elkészítése releváns), ám a hatályos jogszabály szerint az 5000 főnél kisebb népességű városoknak nem kell szükségszerűen részletes cselekvési programot készíteniük. Kérdés tehát egyrészt az, hogy az az 5000 főnél kisebb népességű város, amelyben van szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület és emiatt antiszegregációs program elkészítésére kötelezett, egyúttal részletes cselekvési program elkészítésére is kötelezett-e. Másrészt a jogszabály értelmében az az 5000 főnél népesebb nagyközség és község, amelynek részletes cselekvési programot kell készítenie, nem kötelezett antiszegregációs program készítésére még akkor sem, ha egyébként rendelkezik szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területtel, hiszen nem város. Végül pedig azt is meg kell jegyezni, hogy az antiszegregációs program elkészítése nemcsak azért lenne szükséges, mert a városban szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület található (most ezt tartalmazza a jogszabály), hanem azért is, hogy a fejlesztések ne generáljanak szegregációt.

kisebb a lakónépessége 5000 főnél. A kisvárosokról tehát nem készült átfogó kimutatás, Pálháza esete azonban bizonyítja, hogy még a nagyon kis lakónépességű városokban is viszonylag sok fejlesztési projekt valósul meg. Továbbá azt is figyelembe kell venni, hogy csak az európai uniós támogatású fejlesztési projektek jelentek meg az elemzésben, az önerőből és tisztán kormányzati forrásból finanszírozott projektek viszont nem. Valószínűsíthető azonban, hogy a legtöbb kistélepülés nem rendelkezik olyan mértékű többletforrással a költségvetésében, hogy pusztán önerőből valósítson meg „nagyléptékű” projekteket, és az sem valószínű, hogy ezek a települések kormányzati támogatású fejlesztések célterületei lennének. Az adatállomány tehát jól tükrözi a települések fejlesztési potenciálját.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást az OTKA K_142121 projekt támogatta.

Melléklet

1. sz. melléklet

419/2021. (VII. 15.) Korm. Rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről *(releváns részek)*

Government Decree No. 419/2021. (VII.15.) on the content, and the orders of preparation and approval of the settlement plans, and some specific legal institutions of settlement regulation *(relevant passages)*

III. FEJEZET

A TELEPÜLÉSTERVEK TARTALMA ÉS AZOK FELÜLVIZSGÁLATA

6. A fejlesztési terv

10. § (1) A fejlesztési terv a település jövőképeinek meghatározása mellett, a település fejlődésének meghatározására rögzíti azokat a rövid, közép- és hosszú távú célokat, feladatokat, településfejlesztési akciókat, fejlesztéseket, intézkedéseket, amelyeket a település a tervszerű, fenntartható és gazdaságos fejlődése és üzemeltetése érdekében megvalósítana.

10. § (3) A Központi Statisztikai Hivatal a tervezés elkezdésekor aktuális helységnévtára szerint ötezer főnél kisebb lakónépességű települések esetében a fejlesztési terv kidolgozása során a 3. melléklet 4., 6. és 7. pontja elhagyható.

3. melléklet a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelethez

A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI TERV TARTALMI KÖVETELMÉNYEI

1. Jövőkép

A jövőkép – a fejlesztési terv végrehajtásában szereplők mindegyike számára – integráltan és egyértelműen szemlélteti a reális településfejlesztési célok megvalósításával létrejövő azon jobb, élhetőbb jövőbeli állapotot, amely érdekében a településfejlesztési terv készül. A jövőkép meghatározza a legfőbb településfejlesztési elveket, az ezeken alapuló távlati fejlesztési szándékokat, a környezeti és társadalmi felelősséget a település társadalmi, gazdasági, táji, természeti és az épített környezetének és térségi szerepének tekintetében.

2. Stratégia

A stratégiában történik – a jövőkép megvalósítása érdekében –

- a) a rövid, közép- és hosszú távú területi, tematikus és ágazati fejlesztési céloknak,
- b) a településfejlesztési célok rendszerének és a célok összefüggései vázlatának,
- c) az integrált és tematikus beavatkozási területeknek és
- d) az épített és természeti örökség védelme követelményeinek

meghatározása, figyelembe véve a gazdasági szereplők települést érintő terveit és törekvéseit, valamint a helyi társadalom szükségleteit. A fejlesztési célokhoz fejlesztési céladatok és fejlesztési akcióterületek kerülnek meghatározásra.

3. Cselekvési program

A cselekvési program meghatározza a célok eléréséhez szükséges rövid és középtávú tematikus és integrált fejlesztési feladatokat és egyéb tevékenységeket, a kapcsolódó céladatokat, és – fejlesztési akcióterületeket figyelembe véve – az önkormányzat által elfogadott tematikus, gazdasági és egyéb tervek, programok vonatkozó elemeit. A cselekvési program tartalmazza továbbá a fejlesztések pénzügyi tervét és ütemezésének vázolását. A cselekvési program rögzíti a települési vízgazdálkodás és csapadékvíz-gazdálkodás fejlesztési feladatait és az ennek megvalósulását biztosító tervek, programok vonatkozó elemeit is.

4. Részletes cselekvési program

A részletes cselekvési program – a 3. pontban foglaltakon túlmenően – tartalmazza:

- a) a megvalósítandó beavatkozásokat, így a fejlesztési feladatokat és projekteket, valamint a nem fejlesztési jellegű önkormányzati tevékenységeket;
- b) a fejlesztési akcióterületeket, azok bemutatásával, lehatárolásával, fejlesztési céljaival és tevékenységeivel;
- c) a településfejlesztési akciók megvalósítási kereteit, a finanszírozási lehetőségeket, szervezeti kereteket és kompetenciákat;
- d) városokban az antiszegregációs programot, ha található ott szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett terület.

5. Fejlesztési tervlap

A fejlesztési tervlap – a településrendezési terv megalapozásához, a teljes közigazgatási területre – az általános használatú területek figyelembevételével meghatározza a stratégia és a cselekvési program, kiemelten a céladatok és a fejlesztési akcióterületek térbeli összefüggéseit, azok rendszerét, továbbá a település működéséhez szükséges meglévő és tervezett zöld-infrastruktúra-elemek térbeli kialakítását, elrendezését és településszerkezeti szerepét.

6. Részletes fejlesztési tervlap

A részletes fejlesztési tervlap – az 5. pontban foglaltakon túlmenően – a településtervezési szabályzatban meghatározott jelkulcs figyelembevételével meghatározza

- a) a stratégia és a cselekvési terv elemeinek főbb térbeli összefüggéseit,
- b) a település fejlesztésének térbeli rendszerét és területi irányait,
- c) az épített, a táj- és természeti környezet tekintetében a külső és belső korlátokat, azok jellegét,
- d) a megőrzendő és a fejlesztési célokat szolgáló fejlesztési akcióterületeket és egyéb területek legalább általános használat szerinti lehatárolását,
- e) a település működéséhez szükséges meglévő és tervezett műszakiinfrastruktúra-elemek térbeli kialakítását, elrendezését és településszerkezeti szerepét.

7. Monitoring

Monitoring feladatok meghatározása a stratégia hatékonyságának elősegítése érdekében, a településfejlesztési célok, akciók megvalósításának folyamatos vizsgálatára és ellenőrzésére, valamint az eredmények kiértékelésére.

321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet a területszervezési eljárásról *(releváns részek)*
 Government Decree No. 321/2012. (XI. 16.) on the spatial planning procedure
(relevant passages)

7. Várossá nyilvánítás

13. § (1) A községi önkormányzat képviselő-testülete a várossá nyilvánítás kezdeményezésekor részletes értékelésben mutatja be a község fejlettségét, térségi szerepét.

(2) A község fejlettségét, térségi szerepét különösen a következők szerint kell értékelni:

a) a község helye a térség településhálózatában, fejlődésének fő jellemzői, történeti, társadalmi értékei, hagyományai;

b) a község népességének alakulása, demográfiai, társadalmi szerkezetének jellemzői;

c) a község gazdasági fejlettsége, szerkezete jelentősebb gazdasági társaságok, kereskedelmi, szolgáltató funkciók, ezek térségi kihatása, az üdülés, az idegenforgalom és a vendéglátás jellemzői;

d) a gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság a községben, a térségi ingázás, a képzettség jellemzői;

e) a község infrastrukturális fejlettsége, közművesítettsége: az ivóvíz-ellátottság, a szennyvízelvezetés (-tisztítás, -kezelés és -elhelyezés), a rendszeres hulladékgyűjtés (-elhelyezés), a fűtés módja, a hírközlés;

f) a közlekedés jellemzői: a község kapcsolódása az országos közlekedési hálózatokhoz (közúti, vasúti), a község elérhetőségi viszonyai, a településen belüli (közösségi) közlekedés, az úthálózat kiépítettsége, a szilárdburkolatú utak aránya, a kerékpárutak kiépítettsége;

g) a község településszerkezete, épített környezete (településközpont, lakásállomány jellemzői), az általa elfogadott és a vármegyei fejlesztési és rendezési tervek alapján betöltött helye, szerepe;

h) a község intézményei, főként a térséget is ellátók jellemzői, elsősorban az oktatás, a kultúra, a tudomány, a kutatás, az innováció, az egészségügyi és szociális ellátás, egyéb intézmények, valamint az igazgatási és rendészeti szervek területén;

i) a község szellemi, kulturális, sportélete, társadalmi szervezettsége, a civil szerveződések tevékenysége, mindezek kihatása a térségre és

j) az önkormányzati vagyon és a gazdálkodás bemutatása, az önkormányzat társulások kapcsolatai, térségi szervező munkája.

14. § A kezdeményezés felterjesztésekor a képviselő-testület a kezdeményezésében bemutatja, hogy

a) a település várossá nyilvánítása esetén képes ellátni a városi önkormányzatok és szerveik részére jogszabályban előírt kötelezettségeket és

b) képes biztosítani az a) pontban meghatározottak szervezeti és személyi feltételeit.

14/A. § (1) A kezdeményezések értékelése során térségi szerepet betöltőnek kell tekinteni azt a községet, amely esetén a községben dolgozók legalább 20%-a más településről jár be dolgozni.

(2) A kezdeményezések értékelése során az átlagos városi fejlettségi szintet elérőnek kell tekinteni különösen azt a községet, amely

a) lakosság száma a KSH által a kezdeményezés elbírálásának évében nyilvántartott legfrissebb hivatalos adat szerint meghaladja a 10 000 főt és az azt megelőző öt évben folyamatosan növekedett,

b) esetében a csatornázottsági arány minimum 60%-os,

c) esetében a KSH által az 1. mellékletben meghatározott mutatók alapján számított várossá nyilvánítási komplex mutatószám eléri a tárgyévre vonatkozó városi átlagot,

d) esetén a belterületi szilárdburkolatú utak aránya legalább 90%-os,

e) rendelkezik alapfokú és középfokú nevelési-oktatási intézménnyel,

f) rendelkezik rendőrkapitánysággal vagy helyi rendőrőrsrel,

g) rendelkezik hivatásos tűzoltósággal, katasztrófavédelmi őrsrel vagy önkormányzati tűzoltósággal,

h) rendelkezik egészségügyi alapellátással,

i) rendelkezik közfinanszírozott egészségügyi szakellátást nyújtó egészségügyi szolgáltató által fenntartott, illetve működtetett egészségügyi intézménnyel,

j) rendelkezik tanuszodával vagy többcélú sportcsarnokkal,

k) esetén – ha a helyi önkormányzat bevezetett ilyen adónemet – az elbírálást megelőző évben a helyi önkormányzat bevételeinek legalább 20%-a helyi iparűzési adóból folyt be.

IRODALOM

- BAJMÓCY, P. (2014): A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 11 (2): 6–17.
- BAJMÓCY, P.–GYÖRKI, A. (2012): A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon *Településföldrajzi Tanulmányok* 1 (2): 1–17.
- BELUSZKY, P.–GYÖRI, R. (2006): Ez a falu, város! (Avagy a városi rang adományozásának gyakorlata a következményei 1990 után) *Tér és Társadalom* 20 (2): 65–81.
<https://doi.org/10.17649/TET.20.2.1054>
- DÖVÉNYI, Z.–KOVÁCS, Z. (1999): A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén *Földrajzi Értesítő* 48 (1–2): 33–57.
- KISS, É. (1998): A várossá nyilvánítás problematikája és a várossá válás jelentősége az önkormányzatok szemszögéből *Földrajzi Értesítő* 47 (3): 456–481.
- KSH [Központi Statisztikai Hivatal] (2014a): *Magyarország településhálózata 1. Agglomerációk, településegységek* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KNOX, P. L.–MCCARTHY, L. M. (2012): *Urbanization: An introduction to urban geography* 3rd edition, Pearson, London.
- KPMG (2017): *A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007–2013-as programozási időszak vonatkozásában. Beavatkozási terület szintű szakmai elemzések* KPMG, Budapest.
- RECHNITZER, J.–SMAHÓ, M. (2011): *Területi politika* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZEPESI, G. (2008a): A politikai akarat mint a magyarországi városodás befolyásoló tényezője *Földrajzi Értesítő* 57 (3–4): 389–398.

- SZEPESI, G. (2008b): A rendszerváltozás utáni várossá avatások Magyarországon *Tér és Társadalom* 22 (2): 53–70. <https://doi.org/10.17649/TET.22.2.1170>
- SZIGETI, E. (1997): Urbanizáció, városhálózat, várossá-nyilvánítás *Területi Statisztika* 38 (1): 66–82.
- TÍMÁR, J. (1999): Elméleti kérdések a szuburbanizációról *Földrajzi Értesítő* 48 (1–2): 7–31.
- TÓTH, J.–MILETICS, P. (szerk.) (1996): *A magyarországi városhálózat és városbiányos térségek vizsgálata* JPTE TTK Általános Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék, Pécs.
- VASÁRUS, G. L. (2022): Városhatáron belüli szuburbanizáció Magyarországon – egy paradoxon feltárása *Területi Statisztika* 62 (4): 379–404. <https://doi.org/10.15196/TS620401>

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2014b): *Migráció és lakáspiac a budapesti agglomerációban* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regio/bpmigracio.pdf> (letöltve: 2023. május)
- MINISZTERELNÖKSÉG (2022): *Településtervezési szabályzat*. <https://cdn.kormany.hu/uploads/sheets/d/d8/d82/d823325ec5590a1dbe996db5282e44c.pdf> (letöltve: 2023. május)

HONLAPOK/ADATBÁZISOK

- [1] palyazat.gov.hu: <https://www.palyazat.gov.hu/> (letöltve: 2023. március)
- [2] MAGYARORSZÁG HELYSÉGNÉVTÁRA: <https://www.ksh.hu/apps/hntr.main> (letöltve: 2023. április)

TÖRVÉNYEK/KORMÁNYRENDELETEK

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.
1997. évi LXXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.
1999. évi XLI. törvény a területszervezési eljárásról.
- 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről.
- 321/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet a területszervezési eljárásról.
2021. évi XXXIX. törvény a településtervezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról.
- 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről.